

Mari Bacquin
Lunds universitet
mari.bacquin@rom.lu.se

Robert Zola Christensen
Lunds universitet
robert.zola_christensen@nordlund.lu.se

När bara det bästa ändå blir för lite – eller när idiomatiken går förbi översättaren

I alla språk finns det mer eller mindre fasta vändningar, språkliga klichéer, som bidrar till att ge språket en stark idiomatisk prägel. Anna Braasch¹ urskiljer bland andra *citataktiga fraser, idiom* och *kollokationer*. De förstnämnda påminner om citat och är just sådant som finns i ordspråk, bevingade ord och liknande. Idiom är fasta bildliga uttryck, där betydelsen inte omedelbart kan utläsas ur det enskilda elementets grundbetydelse, som till exempel att *få håret i postkassen* på danska eller *stå med skägget i brevlådan* på svenska². Kollokationer, som det primärt ska handla om här, är kombinationer av ord som väldigt ofta uppträder tillsammans i fasta lexikala förbindelser utan att de enskilda orden har förlorat sin ursprungliga betydelse³. Kollokationerna kan vara mer eller mindre fasta, och det är inte självklart att man känner igen dem om man inte redan vet att ett ord i ett visst sammanhang framkallar ett annat. Alla som behärskar ett språk vet att vissa saker helt enkelt sägs på ett visst sätt, även om man hade kunnat säga dem på ett annat. Vi *borstar* till exempel tänderna på franska, svenska, danska och engelska, men skulle objektivt sett lika väl kunna *tvätta* dem, *skura* dem eller bara *rengöra* dem. Eller som på tyska *Zähne putzen*. Men det gör vi nu inte, för det låter fel. På danska säger man *slå græsset*, men man *klipper* det på svenska och engelska.

Många kollokationer hittar man i uttryck med verbet *göra* på olika språk, och finns det två verb med samma betydelse som engelskans *make* och *do*, så är det oftast ett av dem som passar i ett specifikt sammanhang, där användandet av det andra skulle låta konstigt. Man *spelar* fotboll, golf, piano och gitarr på svenska, men *tränar* exempelvis judo. På vissa språk kan man *göra* alltihop. På franska kan man säga *faire du tennis* men *effectuer du tennis* fungerar inte.

Språken uttrycker olika sätt att se på fenomen, och tittar vi på hur man på olika språk varnar för hunden upptäcker man bland annat *hunden bider*, *varning för hunden*, *beware of the dog* och *attention chien*

méchant. Ändrar vi, är det inte fel på det grammatiska planet, men det känns obekant. Inga grammatiskt vedertagna regler bestämmer att det ska vara på ett bestämt sätt, men språkutövarna har skapat ett idiomatiskt mönster där vissa ord kompletterar varandra, och avvikelser från normen kan ge störningar i kommunikationen.

Mellan danska och svenska

Kollokationer tillägnar man sig som regel i språkinlärningsprocessen som liten och de integreras då helt naturligt, men de kan vara desto svårare att ta till sig i främmande språk. Inte minst visar det sig mellan danska och svenska, eftersom ett uttryck kan se helt rätt ut och orden kan förekomma på båda språken, men de används inte alltid på samma vis idiomatiskt. Man *laver kaffen* i Danmark medan man ofta *kokar* det i Sverige. En lång rad nästan identiska uttryck på danska och svenska skiljer sig åt enbart genom ordföljden. Det är resultatet av ett vanemönster, men skulle förstås precis lika gärna ha kunnat sägas i samma ordning: *ting og sager – saker och ting, stort og småt – stort som smått, stille og roligt – lugnt och stilla, i bund og grund – i grund och botten, slet og ret – rätt och slätt, fred og ro – lugn och ro*.

Skillnaden mellan danska och svenska kollokationer ligger ofta i hur vi använder prepositioner. När man på danska säger *uden for* tid og sted, säger man på svenska *bortom* tid och rum. När danskarna går *til* fest, går svenskarna *på* fest. På svenska heter det vidare att man *som regel* sportar tre gånger *i* veckan där det på danska *i reglen* är tre gange *om ugen*. Listan kan göras lång: På danska säger man symbol *på*, att något blev *til ved* et tilfælde, *ved* hånden och *til højre for* sengen, medan de svenska motsvarigheterna är symbol *för*, att något kom *till av* en slump, *till* hands och *till höger om* sängen. Anledningen till att det blir det ena eller det andra går inte att systematiskt förklara, men man kan skönja tendenser i olika språk, och man kan exempelvis se att svenskan använder prepositionen *på* i ett antal kollokationer där danskan är mer varierad.

dk	sv
<i>jeg kommer i tanke om</i>	<i>jag kommer att tänka på</i>
<i>være i tvivl</i>	<i>tvivla på</i>
<i>jeg har ikke set ham i flere år</i>	<i>jag har inte sett honom på flera år</i>
<i>jeg drikker kaffe om morgenen</i>	<i>jag dricker kaffe på morgonen</i>
<i>det er bare at arbejde videre</i>	<i>det är bara att jobba på</i>
<i>gå i biografen eller i teateret</i>	<i>gå på bio eller på teater</i>
<i>det var i stenalderen</i>	<i>det var på stenåldern</i>

*i 200 meters højde
have penge i banken
er der kaffe efter maden
i sin tid
han blev kendt i firserne*

*på 200 meters höjd
ha pengar på banken
får man kaffe på maten
på sin tid
han blev känd på åttiotalet*

En del skillnader kan också förklaras med utgångspunkt i den kognitiva semantikens tanke att vi språkligt har tendens att orientera oss i förhållande till omvärlden utifrån det faktum att vi människor är en kropp i rum; ett förhållningssätt som har gett upphov till en rad uttryck som åskådliggör hur vi ser på världen, både abstrakt och konkret. Vi placerar oss med framsidan, ansiktet, mot det vi gärna vill se och vänder ryggen mot det vi inte är så intresserade av. Vi talar om medaljens *baksida* på flera språk. *Upp* har en positiv konnotation, medan *ner* är mer negativt. Det går exempelvis *ned ad bakke* på danska, och på svenska går det *utför* när någonting får en negativ utveckling. Att ligga i *framkant*, att ha *stigande och fallande* aktiekurser och att vara *uppåt* (glad) eller *nere* (deprimerad) är också exempel på liknande logik. Men det rumsliga förhållningssättet gäller förstås också i andra sammanhang. Generellt är vi *i* sovrummet, *i* ett förhållande, *i/under* flera dagar, medan vi åker *på* semester och går *på* toaletten. Olika prepositioner kan innebära olika tolkningar. Vi läser *på* danska, svenska och engelska, men letar efter fenomen *i* språken. Man går *i* skolan, men *på* en specifik skola.

Det rumsliga sättet att åskådliggöra världen är allmänmänskligt och går över kulturgränserna, men det sker inte på samma sätt i olika språk. I de nordiska språken är vi speciellt tydliga med hur saker och ting förhåller sig till varandra, och det märks i användningen av de situerande verben *ligga*, *stå* och *sitta* i kollokationer. En bok *står* i hyllan, en fluga *sitter* på väggen och en orm *ligger* på marken. Det handlar om döda metaforer, för ingen uppfattar dem längre bildligt, men skulle vi däremot översätta att saxen *ligger* i lädan bokstavligen till franska, spanska eller italienska till exempel så blir effekten onekligen komisk, för preciseringen i sig själv för tankarna till ett helt annat sammanhang. *Ligga*, *sitta* och *stå* konnoterar i de här språken till något som är kopplat till det levande, ofta dessutom en viljestyrd handling, de här verben passar då inte ihop med en sax, eller ens med en fluga. Ett konkret exempel kan illustrera svårigheterna. Om vi tänker oss att vi på danska eller svenska stöter på formuleringen *steken ligger på bordet* och *steken står på bordet*, och det ska översättas till franska, italienska eller spanska räcker det inte med att steken *är* på bordet. När steken *ligger* på bordet på svenska och danska betyder det att den befinner sig där i väntan på

att bli tillagad eller instoppad i kylan, och det är den bilden som dyker upp. I det andra fallet, när steken *står* på bordet, är det dags att sätta sig till dukat bord med sås och potatis.

I vissa avseenden hittar vi skillnader även mellan danska och svenska i hur man använder den här typen av verbkonstruktioner, *solen står op* på danska till exempel medan den *går upp* på svenska. Man kan *stå nogens hjerte nær* på danska men *ligger ofta nära någons hjärta* på svenska, och det återfinns man också i uttrycket att *något ligger en varmt om hjärtat*.

När problemen löper till

I översättningssituationen mellan danska och svenska visar det sig att fasta ordkombinationer kan vara problematiska, och som översättare löper man större risk för interferens än på språk som är längre ifrån varandra. Eftersom orden enskilt förekommer på båda språken kan översättare vara mindre känslig för att sammansättningen på målspråket inte är den rätta, inte är den som idiomatiskt borde användas. G. Steiner formulerar det på följande vis: "The more charged the proximity, the stronger the impulse to defensive self-definition, to the conservation of integral form"⁴.

I den ström av översättningar till danska som har gjorts de senaste åren av svenska deckare stöter man ofta på problem som handlar om just kollokationer. Det kan handla om sekvenser som förs över direkt till målspråket, trots att de egentligen inte finns eller används. I den danska översättningen av Håkan Nessers *Skuggorna och regnet* från 2004 hittar man en mening som "Hvad tænker han på, og hvad *sysler han med?*" Uttrycket, som är en typisk svensk talspråklig kollokation, har översatts direkt från svenska, och den danska läsaren förstår det, men skulle inte själv ha sagt så. En alternativ översättning kunde i kontexten ha varit: "og *hvad laver han egentlig?*". Ur samma bok kan man hämta "urimelige svar, fornuftstridige *på sæt og vis*". På danska heter det *på sin vis*. I Camilla Läckbergs *Isprinsessan* (2004) läser vi i den danska översättningen att "den *interne udredning* ikke havde bevist noget". Båda orden finns på danska, men de bildar inget begrepp som de gör på svenska. Det kan ge en störning i mottagningen innan formuleringen accepteras och historien tar över. Det handlar förstås om interferens, och det som bör uppmärksammas är frekvensen av den här typen av inslag mellan svenska och danska. Det som verkar hända här är att källtext och måltext inte uppfattas som separata texter, utan den ena formuleringen blir en kopia av den andra i stället för att läsaren erbjuds en adekvat motsvarighet. Textens stilistiska nyanser blir då förändrade, men även det innehållsliga kan gå förlorat.

Kollokationer och idiom

Idiom tycks inte orsaka samma problem som kollokationer i översättningssammanhang. De bär som sagt ofta på en metaforisk betydelse som inte kan utläsas ur det enskilda elementets grundbetydelse och de är också betydligt mer fasta i sin struktur och kan därför lättare kännas igen⁵. Gränserna är inte alltid tydliga mellan olika typer av fasta förbindelser, och det är ibland svårt att avgöra när exempelvis en liknelse övergår till att bli ett idiom, eller för den delen när ett idiom slutar att vara det, för att det bildliga inslaget inte uppfattats som sådant längre, och därför övergår till att bli snarare en kollokation som i fallet med de döda metaforerna.

En del av de idiom som används inom olika språk är lätta att förstå och ganska lika. *Hvem har bukserne på, vem bär byxorna, who wears the trousers, qui porte la culotte, wer hat die Hose an* uttrycker precis samma sak med samma bild. Detsamma gäller idén att försöka dölja något utan att det för den skull försvinner genom att *sopa det under mattan, feje det ind under gulvetæppet* eller *sous le tapis*. Liknelserna med djurens egenskaper hittar vi i flera språk, men det är inte alltid samma djur som förekommer. Mellan danska och svenska hittar vi exempelvis *stædig som et æsel* och *envis som en åsna, doven som en hund* och *lat som en oxe, dum som et får* och *dum som en gås*.

Med idiom ligger utmaningen primärt i att hitta rätt stilistiska motsvarighet, ett adekvat uttryck på målspråket, om det finns. I *Isprinsessan* använder Camilla Läckbergs idiomet *på ålderns höst*, vilket i den danska översättningen motsvaras av en liknande bild, men lite annorlunda formulerad, *i livets efterår*. I samma bok finns även uttrycket *att vända näsan i vädret* i bemärkelsen dö, och där har översättaren valt, *at stille træskoene*, vilket ger en annan bild, men som har samma betydelse och som konnoterar med en lite gammaldags klang. Författaren har valt bilden i förhållande till kontexten som iscensätter en äldre människas inre tankar. Idiomet passar med andra uttryck i romanen som också illustrerar det här inre perspektivet, och det har översättaren varit lyhörd för där det har gått. En möjlighet beskrivs ha kommit *som en skänk från ovan*, vilket blir motsvarande *som en gave fra oven*. Andra uttryck som *promenaden på morgonkvisten, den granna tösen, prata om väder och vind* och *lyssna på käringsprat* som förstärker registret finner sina översättningar i *spadsertur om morgenen, den kønne unge pige, snakke om vind og vejr* och *lytte til kvindesladder*, och man inser vikten av att avläsa textens stilistiska nyanser på rätt sätt.

Där idiom övervägande är metaforiska, och själva det paradigmatiske skiftet i konstruktionen signalerar det genom att introducera en främmande bildlig dimension, är kollokationerna inte alltid lika lätta

att känna igen. De kopplar i högre grad ihop element på syntagmaxen inom ett och samma universum. Detta visar sig emellertid ofta vara av stor betydelse eftersom de enskilda delarna som ingår kan stå för något betydligt större än vad det enskilda ordet innebär. Ett uttryck som exempelvis *ta en fika* för med sig en rad associationer. När man hör det så tänker man snarare på att man ska tillbringa en trevlig stund tillsammans och umgås än att man just ska äta något, precis som *prendre un café* på franska i hög utsträckning för tankarna till den sociala samvaron som kaffestunden innebär, utan att det ens måste drickas kaffe. Kollokationer av den här typen utgör en ekonomisk princip, metonymi, där man som talare med enkla medel fångar en specifik situation genom att bara nämna ett fåtal element som får stå för helheten. Om vi använder det något gammalmodiga *kaffe och kaka* / *kaffe og kage* är det ingen som tvivlar på vad det innebär. Uttrycket hänvisar till ett kulturellt och traditionellt sammanhang, med kaffedoft och kakfat med bullar som en paus i tillvaron. På svenska har det gett idiomat *bli andra bullar* och då förstår den invigde att det som väntar är en förändring till det sämre. Engelskans uttryck *five o'clock tea* hamnar i samma metonymiska kategori som *kaffe och kaka*. Den här kollokationen har gett upphov till idiomat *it's not my cup of tea*, vilket hänvisar till något som man inte alls uppskattar. Att metonymin uppfattas språkinternt är tydligt när de här fasta vändningarna alltså kan utvecklas vidare i språket och ge upphov till idiom som bygger på de associationer de väcker.

Den metonymiska dimensionen kan vara svår att fånga på ett annat språk, för det krävs inte bara en stark språklig kompetens utan även en kulturell, social och historisk förankring i det samhälle som det översätts till. Bryter man den här typen av kollokationer, finns det också en uppenbar risk för att den metonymiska effekten försvinner. Det handlar alltså inte bara om att låter fel, konstigt eller ovant på målspråket, utan också om att det kommer att saknas en innehållslig dimension. Metonymin spelar både på idiomatik och konkreta förhållanden.

När idiomatiken går översättaren förbi

Språkets idiomatiska dimension upplyser om i vilket register en text befinner sig, och som översättare är det en av de viktigaste faktorerna att ta ställning till när man ska avgöra syfte och stil i en ny text. Varje kommunikationssituation har sin idiomatik och det vet vi som erfarna användare generellt intuitivt. Man använder inte språket på samma sätt i informella och formella sammanhang, och vissa kontexter har större friheter än andra. Det gäller som översättare att veta vad man ska titta efter. Syftet bestäms av genre och språkfunktioner, och språkfunktionerna bygger på hur författaren använder fasta vändningar,

som kollokationer, idiom och bevingade ord, och vilka enskilda ord som blir nyckelord i ett sammanhang. Vilka ord och uttryck man som författare eller översättare väljer kommer i stor utsträckning att falla på plats textinternt, eftersom det är på ett konnotativt plan som vissa element hör samman med det universum som skapas. Det som speciellt kallar på uppmärksamhet är brott mot det normativa, när något oväntat dyker upp, som ett ordspråk mitt i en ekonomisk rapport. Men oftast är det ju inte så tydligt, så det man måste öva upp först är sin kapacitet som läsare.

För att tydliggöra hur skillnaderna kan te sig kan man göra en schematisk uppdelning. Man använder sig ofta av en viss typ av fasta vändningar i facktext, där det är viktigt att textens information framstår som något objektivt, något konstaterbart, som eventuellt en argumentation kan bidra till att klargöra. En argumentation kan ibland ha vissa subjektiva drag, men ska helst inte ha det för att uppfattas som ren fakta. I skönlitteratur och poesi handlar det om en personlig, konstnärlig skapelse, där författaren skriver in sina intentioner i texten och där det generellt inte finns något annat att tillgå för att skaffa sig upplysningar om vad som menas. Det finns inte plats för ytterligare förklaringar, och det är ett av de grundläggande dragen i litterärt skrivande, precis som i övrig konst. Mitt emellan befinner sig den text som vi ska analysera i följande avsnitt för att visa hur den idiomatiska dimensionen kan gå förlorad i överföringen från källtext till måltext.

Hur förpliktelse, strävsamhet och dygd förvandlas till passiv känslsamhet

Ole Steen Hansens bok *LEGO og Godtfred Kirk Christiansen* (1997) handlar om LEGO-koncernens grundare. Den ingår i en serie om stora företagsuccéer och ska förmedla ett visst faktabaserat innehåll, men är samtidigt tydligt personligt vinklad genom de språkliga val som författaren har gjort. Texten fokuserar på personen bakom företaget och tecknar en bild av en anspråkslös, traditionsbunden och djupt religiös man som drivs av ansvarskänsla och hårt arbete. De språkliga klichéerna bidrar formmässigt till att skapa ett intryck av soliditet och stark målmedvetenhet, samtidigt som de används för att få fram en personlig infallsvinkel och för att skriva in huvudpersonens bakgrund i en lantlig miljö och en specifik tidsram. Monika Anderssons översättning missar nyanserna i ett antal av de språkliga klichéerna, alltifrån citat och slagord till kollokationer och idiom, och, på en strukturell nivå, även deras koppling till andra element i texten. Resultatet blir att där författaren har tagit sitt porträtterande till en viss nivå av stilistisk medvetenhet som systematiskt spelar på specifika register, går översättaren alltför ofta

sidan om och neutraliserar uttryckssätten. Monika Andersson fäster inte tillräckligt stor vikt vid de fasta uttrycken på den lokala nivån, och det globala intrycket blir färgat av det.

Bokens inledning talar om att: ”Om formiddagen den 13. juli 1995 *gik flagene på halv stang* overalt i den midtjyske by Billund”. På svenska blir det: ”På förmiddagen den 13 juli 1995 *flaggades det på halv stång* överallt i den jylländska staden Billund”. De två parallella kollokationerna på danska och svenska visar på metonymiskt vis att en person med stort inflytande har dött. Formuleringarna är i stort sett identiska, men ändå blir den danska texten starkare. Ole Steen Hansens bok startar *in medias res* och upplyser direkt läsaren om tidspunkten för Godtfred Kirk Christiansens död. Handlingen formuleras aktivt (*gik*), medan översättningen uttrycker ett tillstånd (*flaggades det*).

Inledningsvis citeras GKC i en anda som inskriver honom i visionärernas skara: ”Når vi kender fortiden, lærer vi bedre at forstå nutiden. Når vi forstår nutiden, er vi bedre rustet til at møde fremtiden”. Redan här tar översättaren till viss del udden ur budskapet. Citatet översätts med: ”Om vi känner det förflutna, kan vi förstå nutiden bättre. Om vi förstår nutiden, är vi bättre rustade att möta framtiden”. Omvandlingen från en temporal bestämning till en villkorssats kan illustrera det som gång på gång uppstår i måltextern, att det ursprungliga budskapet blir försvagat och att det som framställs som en nödvändighet, en dygd, för GKC, det vill säga övertygelsen *att när* man ser till att *lära* känna nutiden så pass bra att man kan bygga sina överväganden på den kunskapen, blir förminskat till en *möjlighet* för den som *redan* besitter insikten. Det blir både betydelsemässigt reducerande och stämmer inte överens med den bild av strävsamhet som porträttet genomsyras av.

Det motto som familjen har valt som sitt lyder ”det bedste er ikke for godt”, men blir i översättningen ”bara det bästa är gott nog”. Det ursprungliga mottot kännetecknas av en framåtanda och en ständig uppmaning till att bli bättre, i ett perspektiv där ingenting kan bli *för* bra och själva processen mot perfektion är målet. Den svenska versionen konstaterar däremot att när man har gjort sitt bästa kan man vara nöjd. Detta är inte bara en felaktig översättning, utan går dessutom stick i stäv med den ideologi som hela porträttet framhäver, där ansvar och förpliktelser gentemot såväl kunder som medarbetare är en *dygd* för LEGOkoncernens grundare. Detta framgår också när Ole Steen Hansen uttrycker att ”respekten og omsorgen for den enkelte medarbejder har altid ligget familien Kirk Christiansen meget *på sinde*”. Men när det i den svenska översättningen blir ”varmt om hjärtat”, leder det associationerna mot en känslsamhet som inte tvunget är närvarande om man talar i termer av förpliktelser.

Den religiösa dimensionen är viktig för familjen Christiansen och den präglar också hur de ser på arbetet. Ole Kirk, Godtfred Kirk Christiansens far, citeras: "livet er ikke blot en gave – det er også en *opgave*". Författaren väljer att återanvända just det ordet i texten, som ett eko till den här konceptionen, att man inom familjen betraktar sin verksamhet som en *oppgift*: "Det har inte kun drejet sig om at fastholde og udbygge positionen på et vanskeligt marked. *Opgaven* har også vaeret at skabe og bevare arbejdspladser". Effekten försvinner däremot på svenska där den sista meningen översätts med "Man har också *försökt att* skapa och bevara arbetstillfällen".

Kollokationen "han lagde sin skæbne 'i Guds hånd'" missförstås av översättaren som gör det till "lade sitt skapande i Guds hand". Betydelsen är betydligt bredare och heltäckande på danska och rör hela inställningen till livet, medan det i den svenska översättningen blir något som bara rör det yrkesmässiga.

När den historiska ramen bleknar

LEGOkoncernens grundare har vuxit upp i en anspråkslös miljö som var tydligt präglad av sparsamhet och flit. Författaren insisterar på detta i ett antal passager, där han använder ett bildligt språk som bidrar till att komma personen närmare. Flera andra språkliga aspekter förstärker budskapet och skapar effekten av ett mytbildande perspektiv.

Dagen efter han var fylldt 67 år, skulle han klippes hos sin faste frisör i Billund. Men han syntes, at det skulle være med pensionistrabat, nu når han var "gået på pension". Det blev naturligvis både sagt og opfattet som en spøg, men det rummer *en kerne af sandhed og en kim til forståelse af LEGO Gruppens succes*.

Dagen efter sin 67-årsdag gick han till sin vanliga frisör i Billund för att bli klippt. Men han tyckte att han skulle få pensionärsrabatt nu när han hade gått i pension. Det var menat som ett skämt och uppfattades så, men orden rymmer ändå *en smula allvar* och ger *en vink om varför* företaget var så framgångsrikt.

Måltexten håller här en distans till innehållet genom att ersätta en "*kärna av sanning*" med "*en smula allvar*" och "*ett frö till förståelse*" med "*en vink om varför*". Liknelserna med kärnan och fröet för med sig en konnotation av fruktbarhet och en näst intill poetisk dimension som helt försvinner i den nya texten som tycks ta mycket lättare på ämnet. Bilden fortsätter några rader längre ner, där författaren berättar att "han fik den rigtige idé på det rigtige tidspunkt og *var i stand til at føre den ud i livet*". Även här försvinner bilden i den svenska versionen där det

betydligt mer konkret förankrade "*hade förmågan att göra verklighet av idén*" återger innehållet.

Kortare fasta uttryck som "levde i små kår" och "det gick småt for" bidrar också till att skapa det universum som författaren målar upp som bakgrund för LEGOkoncernens grundare. De konnoterar till det anspråklösa och det lilla, men tappar sin udd genom motsvarigheter som "levde enkelt" och "gick trögt" som visserligen återger innehållet, men trots det förlorar förankringen stilistiskt genom att vara alltför generella.

Läsaren får veta att verkstaden har brunnit ner vid ett flertal tillfällen och att det har krävt omfattande ombyggnader och tunga kostnader. När det under andra världskriget hände igen upplevdes det som "et psykologisk knæk", ett fast bildligt uttryck som också förekommer på svenska där man talar om "en psykisk knäck". Översättaren väljer i stället att återge det med "en stor psykologisk förlust" vilket är betydligt mindre målande. Där författaren zoomar in på det personliga bakom företaget tar översättaren några steg tillbaka.

En liknande effekt finns på ett annat ställe i texten där det berättas att en grossist beställde leksaker under den ekonomiska krisen för att han "troede på, at folk *stadig* ville købe legetøj til deres børn, uanset om de selv *led under verdenskrisen*". I översättningen försvinner det känslomässiga perspektivet som återges av kollokationen *att lida under något*, vilket också förstärks i föregående led av adverbet *fortfarande*, och i stället får vi det mer avskalade "trodde på att folk skulle köpa leksaker till sina barn *trots* den ekonomiska krisen".

När ekonomin var kärv hade "uddeleren *så stor tillid* til Ole Kirk, at han regnede med, at der ville vaere daekning for checken" senare. Det ligger en emfas på konsekvensen i originaltexten som understryker det exceptionella i förfarandet, men den nyansen försvinner i översättningen där konsekvensen helt enkelt är borta: "föreståndaren hade *stort förtroende* [...] och han räknade med [...]".

Sammanfattningsvis kan frågan infinna sig om det är samma person som träder ut ur boken och möter läsaren i de båda texterna. I källtexten ser vi den strävsamma, disciplinerade, strängt religiösa och ansvarsmedvetna företagsledaren. I måltexten träffar vi en mer omsorgsfull och varmhjärtad person som nöjer sig med det bästa. De är två olika människor. Det finns en stilistisk medvetenhet i Ole Steen Hansens text där ett stort antal fasta uttryck och specifika ordval samarbetar med andra textuella element för att skapa en bestämd bild av en specifik mytologisk person. Detta faller tyvärr mellan raderna i översättningen, där den person vi stiftar bekantskap med framstår som mer prosaisk. Nästan symptomatiskt är han miljardär i den danska texten, men får nöja sig med att vara miljonär i det svenska sammanhanget.

Noter

¹ Braasch, Anna: "Kollokationer som fraseologisk kategori set fra forskellige synsvinkler". *Journal of Linguistics* no 35, Hermes, 2005, s. 98.

² Christensen, Robert Zola: "Stå med håret i postkassen og få en kæp i øret". *Alla tiders språk*. Lundastudier A 55, 1999.

³ Wanner, Leo: "Towards automatic finegrained semantic classification of verbnoun. Collocations". *Natural Language Engineering* 10(2), 2004, s. 98. Se även Große, Julia: "Fraseologiska enheter på flerspråkig grund". *Nordand Nordisk Tidsskrift for andrespråksforskning*, Fagbokforlaget, 2008.

⁴ Steiner, Georg: *After Babel, Aspects of Language and Translation*. Oxford University Press, 1978.

⁵ Lakoff, George & Johnson, Mark: *Metaphors we live by*. University of Chicago Press, 1980.